

DRAMA

Maribor
1921/22

JDPK

D R A M A

gledališka revija

*Izhaja vsakih 14 dni
pričenši s 30. no-
vembrom 1921. Izdaja
uprava Narodnega
gledališča v Mariboru*

Ureja Silvester Škerl - Tiska Mariborska tiskarna d. d.

Posamezna številka stane 2¹/₂ dinarja

MANOM

IVANA CANKARJA

IMELI SMO LJUDI — V POLJANI CVET
IMELI SMO JIH — VRHU GORE HRAST
IMELI SMO JIH — DALI SMO JIH VAM
KAJ HOČETE — GROBOVI — ŠE OD NAS

OTON ŽUPANČIČ

LJUBEZEN — SOVRAŠTVO

Rodil se je hlapec, rodil se je in živel je hlapec dolgo dobo let, kakor živi pastir v gozdu celo svoje življenje in „pastirske palice za žezlo kraljevo ne da“. A nekoč je Peter Klepec postal silen, izruval je hrast in njegovi prijatelji, pastirji, so se ga zbali, celo njihov kralj je trepetal.. A Peter Klepec je najbrž živel isto življenje dalje, najbrž do smrti...

A on, hlapec, ni izruval drevesa, kajti življenje je njega izruvalo iz zemlje trpljenja (glej: „Kako sem postal socialist?“) in iz v tisočletju zatrdle hlapčevske krvi. Izruvalo ga je, ker tlačani poznajo in imajo v sebi tudi silno ljubezen. In tistikrat se je zgodilo, da je stal sredi življenja sam samcat — nebojgleno dete brez obleke in brez hrane.. Imel pa je ljubezen... in ker je bil izruvan iz zemlje trpljenja in z vulkanske silo vržen iz vulkana-titana v svet z očmi ljubezni — je z očmi ljubezni jel spoznavati zemljo, koje del je bil... zemljo trpljenje.. Zgodilo se je tedaj, da je spoznal razne kraje trpljenja.. takšne kraje, kjer je vsaj sem pa tja posijalo solnčece, spoznal in videl je tudi takšne, kjer je včasih cvetela vrtnica... a videl je tudi kraje, kjer so ljudje od prevelikega trp-

ljenja dospeli do tiste meje, kjer se je pričelo blazno veselje.. Falange izpiti obrazov, falange žena in njihove dece.. široke poljane lakote.. in zmrzlega dečka Dostojevskega, ki je še-le v smrti spoznal Kristusa in njegovo božično drevesce..

In tedaj je šel v dolgi rudeči halji na Golgato... In resnično, to mu ni bilo potrebno... Lahko bi bil vzel v roke pero in svinčnik, lahko bi si bil najel tudi stenografinjo... Saj bi mu bili plačali dobri ljudje... in diktiral bi ji bil v tipke članke o sreči in blaženstvu življenja... in vozil bi se v bogatih kočijah, kakor tatje in bankirji, morilci in prešestvovalci... in dolge tatiske prste bi skrival v glacerokavice. A on ni hotel, kajti njegova beseda je bila ljubezen in sovraštvo!

Prvo bolj strašno od drugega!

Šel je naprej, miniral je za ceno — če je bilo potrebno — magari za ceno svoje glave...

Blaznež je stopil v rudečem plašču v kraje, kjer je bilo trpljenje kakor tropično solnce, kjer so hodili grbavci in pohabljenici vseh sort, kjer so umirali tatovi ene kronice in enega rudečega jabolka... stopil je v tisto brezmejno morje žalosti in klical jih je za seboj vse.. vse.

„Ne ozrite se v prokletstvo in trohno, vsi vi tisoči in milijoni, ki ste koprneli z menoj! Vsi vi ponižani in užaljeni, vsi vi zaslužnjeni in obremenjeni — zdaj, ko je naš dan, pojte hozano in alelujo! Iz bičanja in iz križanja, iz sramote in trpljenja je vzrasel naš dan, do nebes se je povzdignil naš križ — pojte mu hozano in alelujo!“

Mnogo jih je bilo, ki so šli za njim in peljal jih je, kakor jim je obljubil . . .

Šli so za njim in bili so zveličani, kajti „smrt je le vstopnina v paradiz.“

* * *

To je pri Ivanu Cankarju druga struna . . . to ni mogočen bas Hlapca Jerneja, kajti malo je Hlapcev Jernejev in milijone je Jure-tov, ministrantov Jakcev, Pavličkov . . . Milijone jih je, ki ne poznajo svojega trpljenja, ker so v svojem trpljenju zblazneli . . . To je mrtva črta življenja . . . To je tista črta, kjer se pojmi menjajo: pojem blaznosti v pojem genijalnosti, pojem smrti v pojem življenja, pojem brezmejnega trpljenja v pojem blazne sreče . . .

Knjiga, kjer je Cankar pustil bič, ker je vedel, da bi tudi bič ne pomagal, knjiga, ki ne krivi nikogar . . . kolikor ga ne obtoži čitatelj sam — a knjiga, ki obtožuje narodo

samo, kot krivično in zlobno . . . ki obtožuje skoraj Boga samega.

Nismo vajeni pri Cankarju teh glasov . . . ta knjiga je skoraj resen memento: si samo človek . . .

Samo človek si . . . in če misliš da s več, tedaj grešiš!

Če je Cankar dosegel v svojem „Hlapcu Jerneju“ višek svojega umetniškega vstvarjanja, v „Kurentu“ višek strasti, v „Pohujšanju . . .“ višek satire in s „Podobami iz sanj“ pokrtil kakor z diamantnim prozornim plaščem celo monumentalno zgradbo — tedaj je z „Za križem“ posejal svoje srce v dolino šentflorjansko . . .

Svoje srce je izruval in daroval ga jim je, kajti nemogoče je, da bi bila ta knjiga plod razuma . . .

Ta knjiga je kos za kosom srca . . . in ko jo napiše, ko dovršava, tedaj se grabi bolešno po notrinji . . . dolgi nohti iščejo, če je še kje kaj in ko ni več nikjer nič, tedaj gre kakor so šli Jure, Budalo Martinec, Pavliček in milijoni drugih . . .

Ljubezen je triumfirala.

In kateri triumf je bil največji . . .

Triumf ljubezni ali triumf sovraštva?

Za vse, ki imamo srce — triumf ljubezni!

Za vse, ki imajo razum — triumf sovraštva. . .

A oba triumfa sta enako veličastvena po svoji umetniški obliki . . .

Čudna je bila njegova pot.

Končal je s sodbo in velikim — a pravičnim maščevanjem, kajti Jernej je zapalil krov, da je bil njegov plamen velik . . .

In začel je z ljubeznijo, kajti Tina je živela celo življenje samo za eno edino minuto ljubezni . . .

* * *

Resnično: prečudna je bila njegova pot . . .

Človek Jernej zrastel je v monument, ki se razteza od zemlje do nebes . . .

In Jure majhen, črv med milijoni črvov . . .

Kje je meja med obema?

Kdo mi more povedati?

Med srcem in razumom?

Danes srce . . .

Jutri razum . . .

Veriga, ki se širi od tiste dobe, ko se je porodil v Temi prvi Bog, do tiste dobe, ko bo v zibelki Teme uspavan poslednji božanski titan!

ANGELO CERKVENIK

IVAN CANKAR: HLAPEC JERNEJ IN NJEGOVA PRAVICA.

K oderski priredbi.

Da se proslavi ob tretji obletnici Cankarjeve smrti njega spomin čim lepše, je vodstvo seglo po onem Cankarjevem delu, ki ga je on sam označil kot najbolj dovršeno, da ga predoči na odru. V to svrhu sem priredil povest „Hlapec Jernej in njegova pravica“.

Nisem imel namena, porabiti snov Jerneja za dramo, temveč sem delo le odersko priredil. Namesto, da povest o Jernejevi križevi poti bereš, se odigrava pred tabo na odru.

Povest je razdeljena v osemnajst poglavij, kraj dejanja se zelo menjava, nad tridesetkrat. Že radi tega ni bilo mogoče posamezna poglavja kratkomalo prelistati v dramatično obliko. Treba je bilo krčiti, tu pa tam tudi kaj izpustiti. Zgodilo se je to po čisto gotovem principu, ki je utemeljen v ideji povesti. Križeva pot Jernejeva ima

šest glavnih postaj, ki so dom, vas, sodnija, cesar, Bog in zopet dom, kjer si končno poišče sam pravico, a jo mora poplačati s smrtjo v plamenih. To bi bilo šest slik; ali pot iz vasi vodi Jerneja preko tičnice, in na sodniji mora izpred mladega sodnika v zapor, kjer se prvi dan razgovori s potopnikom. Za oder prirejena povest ima torej devet slik. Prva slika se vrši v izbi pri Sitarjevih, druga pred županovo krčmo, tretje na tičnici, četrta v sobi mladega sodnika, peta in šesta v zaporih, sedma na Dunaju v policijskem poslopju, osma pri župniku na Betajnovi in deveta pred gorečim Sitarjevim domom.

Prva slika. Sedmina se ne vrši pri Stržinarju kakor v povesti, temveč na Sitarjevem domu, ker je bilo mogoče na ta način združiti v njej prva tri poglavja. V to svrhu niso dogodki prenešeni le iz različnih krajev na enega, temveč sem jih zgostil tudi časovno. Kar se godi v povesti v času približno štiriindvajsetih ur, je skrčeno na odru na pol ure. V tej sliki da mladi Sitar z družino vred Jerneju prvič občutiti, da so s smrtjo starega Sitarja časi njegovega gospodarenja minili. Zavrne ga radi tega, da si je dovolil prvo besedo „kakor gospodar“ in nihče družine ne vzdigne kozarca

ž njim“. Pač pa ga ošvrknejo vsi z neprijazno besedo „gospodarjevega gospodarja“

Jernej sede na zapeček, kakor je tega kot gospodar že vajen od davnih let, a mladi Sitar zakriči nanj: „Nisem pokopal enega gospodarja, dvoje sem jih pokopal! Doli!“ Ukaže sezuti mu škornje in ker je „nagel človek“, ga končno zapodi od hiše. „Da ti povem, poišči si gospodarja drugod!“ Jernej ne razume, hoče mirno na polje. „Na čegavo?“ vpraša Sitar. „Na moje polje!“, mu odgovori Jernej. Dekla prinese skledo na mizo. Milostno mu dovoli Sitarica žlico: „... še berača ne podimo čez prag, kaj šele hlapca, ki je delal pri hiši in jedel z nami!“ Jernej ostrmi. Končno ga Sitar zapodi. Pastirju ukaže odpreti vrata in Jernej odide. To je potek dejanja v prvi sliki.

Druga slika. Tu so združena nadaljna tri poglavja. Pred županovo krčmo se odigra vse ono, kar doživi Jernej v povesti spotoma k županu z Gostačevim študentom, v krčmi z županom in vaščani ter z otroci na cesti. „Učenjak“ ga pouči, da se na zemlji ne deli pravica, da ravnajo s človekom po posebnih postavah in da je božja zapoved — trpeti krivico. Župan mu z neprijazno besedo razloži, da hlapca take reči, kakor so pravica in postava, nič ne

brigajo in da mora svojo pot, ker ga je gospodar spodil. „To je pravica!“ vzklikne ves osupel Jernej. „To je postava!“ ga zavrne župan. Tudi vaščani so mu krivični sodniki, in ko jih zavrne po svoji zdravi pameti, ga oblijejo s sramoto ter ga pošiljajo v sirotišnico, da, v keho, puntarja!

Se paglavci na cesti ga ne slišijo, ko jim govori iz srca, da, norčujejo se iz njega, suvajo ga, v prah se zgrudi na kolena in s kamni ga omečejo, da se prikaže kri. Edini kodrolasi fantič, nebogljenče malo, ga sliši. Objame mu kolena in ihti. „Krivico je občutil on sam!“

Tretja slika. Dogodki, ki jih opisuje osmo poglavje povesti, so izpuščeni, ker oder ne prenese ponavljanja in zato poišče Jernej „pravičnega sodnika“ le enkrat, pozneje v Ljubljani. Prej pa se napoti poln bridkosti še na tičnico (deseto poglavje), ki je „zavetišče in tolažba vseh zaljubljenih in vseh brezdomnih.“ Tam zmoli svoj očenaš ter obudi kes radi onih od nesreče in bridkosti blagoslovljenih, ki jih je morda kdaj podil od hiše ter se poslovil od svojega doma in se razgovori s študentom, ki mu ne more vzeti njegove trdne vere v pravičnega Boga.

Četrta slika. Deseto in enajsto poglavje sta kot takšni izpuščeni zopet iz

odrske estetične potrebe, ki ne trpi ponavljanja. Potem ko Jerneju ni bila dodeljena pravica niti v družini, niti v vasi in ko tudi župan, čigar posel je, razodeti pravico, tega ne stori, stopi Jernej pred sodnika. Razloži mu, kakšno krivico so mu storili in sodnik razsodi. Ves osupel je Jernej po tej razsodbi, po kateri naj prosi mladega Sitarja usmiljenja. „Kaj ste sodnik?“ „Sodnik sem.“ „Pa ste razsodili po pisani in božji pravici?“ „Tako sem razsodil“. In Jernej spozna v sveti jezi, da so pravico zatajili. „Niste služabniki božje besede in postave, pač služabniki satanovi in njegove krivice . . .“ Pa ga zapro. (Dvanajsto in del trinajstega poglavja.)

Peta in šesta slika. Dogodki, ki se kažejo v teh dveh slikah, z ozirom na vnanje dejanje samo za oder ne bi bili potrebni. Ali ker niso ponovitev, temveč poglobljenje, so vseeno stopnjevanje, katero vzdržuje gledalca v pozornosti in napetosti. Ti dve sliki obsegata vsebino trinajstega, štirinajstega in deloma petnajstega poglavja.

Peta slika, kjer srečavamo v zaporu Jerneja v družbi potepuha, je nasičena trpkega humorja, ki osvetljuje z žarko lučjo neskladnost med primitivnim pravnim čutom priproste duše Jernejeve in med postavami, ki jih je izlegla človeška družba. V šesti

sliki, ki predstavlja isti zapor, vidimo poleg Jerneja in potepuha še mladega popotnika, ki v oderski priredbi ne sreča Jerneja na cesti, temveč je tu njegov tovariš. Ali kanton ob cesti, ali zapor na njej, ali ni vseeno? Saj to je človeška postava: če nimaš strehe, v zapor s tabo. Pod milim nebom nimaš pravice prenočevati. Potepuh in ta mladi popotnik, ali nista tudi ona Jerneja? Jerneja končno izpuste. Niso mu prisodili pravice, k cesarju pojde. „Ne pridete do njega, oče!“ pravi popotnik. A Jernej gre vseeno.

In potepuh, ki ga pravica tepe, kakor Jerneja, a ki se ji smeji, namesto da bi napravil po njegovi zapovedi, ki je poslal pravico na svet, ker ga Bog „ni ustvaril za aposteljna“, in je zato rajši berač, zakliče za njim: Udari, apostelj, udari!“

Sedma slika. (Šestnajsto in del sedemnajstega poglavja.) Jernej je došel v cesarsko mesto; a do cesarja ne pride. Spravijo ga nazaj v domovino, v pristojno občino, v Resje. „Zakaj v Resje? Tam ni moja domačija . . .!“ Nič mu ne pomaga. Takšna je človeška postava, ki deli pravico. O za cesarja so ga ogoljufali!

Osmo slika. (Drugi del sedemnajstega poglavja.) Jernej pri župniku, ki je služabnik božji. „Biriči in sodniki so zatajili Boga,

izdali njegovo besedo in zapoved. Pri Bogu iščem pravice, pri njem samem, ki je sodnik nad vsemi sodniki!“ A je tudi tu ne najde.

Deveta slika. (Osemnajsto poglavje.) Jernej si poišče pravice sam. „Glejte, Bog je poslal pravico na svet, jaz sem slišal njegovo besedo, pa sem napravil po njegovi zapovedi . . .“ Gre in — prikaže se petelin na Sitarjevi strehi, rdeč tenak švigne visoko proti nebu. V ogenj z njim! . . . Primejo ga . . . zamahnejo trikrat in visoko prasnejo iskre iz plamena.

* * *

Kakor je bilo neizbežno, da sem ob oderski prireditvi povesti v opisanem smislu marsikaj spremenil, sem se vendar izogibal tega, da bi bil pridejal kaj svojega. Moral sem pač to in ono izpustiti, na nekaterih mestih tudi krajšati ali izluščiti jedro govora, a vse kar je, je Cankarjevo. Celo tam, kjer je za oder govorni tekst potreben, a ga Cankar ni dobesedno napisal, temveč samo omenil, sem se izognil lastnim besedam na ta način, da sem poiskal za ono mesto potrebnih besed v Cankarjevem tekstu samem. Tako n. pr. v peti sliki, v zaporu, kjer pravi potepuh: „Razloži mi svojo pravdo, da ti pri skočim s koristnim naukom!“ In nadaljuje Cankar sledeče: Jernej mu je razložil svojo pravdo itd. Tu sem ustavil oni dialog iz

desetega poglavja med kmetom in Jernejem. Sličen slučaj je v sedmi sliki. Cankar pravi: Jernej pa je pripovedoval svojo žalostno zgodbo od začetka do konca. Tu sem ustavil ono Jernejevo pripovedovanje iz enajstega poglavja, ki je v oderski priredbi sicer čisto izpuščeno.

Ravnatoko so vse opazke, ki so potrebne za opis scene, oseb in za nemo igro skoro izključno Cankarjeve. Pa ni bilo treba delati oderski prireditivi s tem nikakšne sile, ker je Jernej ravno v opisnih delih tako jednat, kakor, da je pisan za oder. Še nekaj primer: Sedli so za dolgo mizo pri Stržinarju, vsi črnooblečeni, resni in zamišljeni, ženske objokane; hlapec Jernej, dolg, star in siv, kakor je bil, je sedel na klop pod oknom; otrl si je čelo z rdečim robcem in je zavzdihnil . . .

. . . Jernej se je veselo nasmehnil in je veselo pogledal . . .

. . . Mladi Sitar, nagel človek, je zardel od srda . . .

. . . Osupnil je Sitar, nato pa šo se mu napele žile na čelu, vrgel je klobuk na tla in je kričal . . .

. . . Jernej ni nič odgovoril, sedel je na klop in je palil pipo, ki mu je bila ugasnila . .

. . . Pastir je šel in je odprl duri na stežaj. Jernej se ni ganil, ne prestopil . . .

. . . Stopila sta v krčmo, široko je sedel župan. Jernej pa je stal . . .

. . . Župan je naslonil plečati hrbet na klop in je gledal mrko . . .

Zares se je tedaj razljutil župan in je s pestjo udaril po mizi . . .

Jernej ga je premeril z dolgim žalostnim pogledom, šel je do druge postelje, položil je nanjo culo, škornje in klobuk, palico pa je postavil v kot . . .

. . . Potepuh je visoko vzdignil nogo, položil je kolena navskriž in se je veselo smejal . . .

Itd. itd.

* * *

Dela, ki imajo mnogo sprememb, kakor na primer ravno „Hlapec Jernej“, ki ima devet slik, na naših odrih, ki niso niti vrtilni, niti pogrezni ali premični, ni mogoče vprizarjati s pridom, ker zahteva postavljanje scenerije preveč časa. Zato je letošnja uprava nabavila za vprizarjanje takšnih del takozvani stalni in nevtralni okvir, ki bo zavzemal sprednji del odra v globini ene kulise. Ta okvir se lahko porabi za vse

scene, ki jih vsebuje igra in ga je treba le še dopolniti z drugimi kulisami, če je potrebna globlja scena. Če je mogoče, se pa odigra vsako dejanje oziroma slika le v tem okviru. Scena se le nakaže s kakšnim značilnim komadom pohištva. Vsa druga oprava se opusti.

Prvo delo, ki se bo vprizorilo na ta način, bo „Hlapec Jernej“. Odmori bodo

kratki. Ti odmori bodo potrebni po prvi, drugi, tretji in sedmi sliki. Po četrti in šesti sliki bo odmora le za oddih, medtem ko se igrajo peta in šesta ter osma in deveta slika takorekoč v eni sapi.

Na ta način bo mogoče podati „Hlapca Jerneja“ tako, da ne bodo predolgi odmori rušili iluzije.

MILAN SKRBINŠEK

NEKAJ MISLI O CANKARJU

Vsak pravi umetnik je v prvi vrsti umetnik, torej povsem nekaj drugega kakor navaden občan. Iz tega izhajajočemu je težko umetnika presojati iz kakega specifično znanstvenega ali filozofskega vidika. In to se da prav posebno trditi o Ivanu Cankarju. Težko je torej iskati pri umetniku njegov svetovni nazor na isti način kakor pri kom drugem. Kljub temu pa hočem skicirati par misli, ki se tičejo Cankarjevega življenjskega naziranja.

V vseh njegovih spisih, od prvega do zadnjega, ga spoznamo oziroma občutimo eminentno kot lirika, kot čustveno naturo. V njem vidimo bolj pesnika kot pisatelja,

torej človeka, ki vse izraža iz čustvenih doživljajev njegove notranjosti, pa naj si je bil Cankarjev duh, njegov razum še tako bister.

In Cankar je bil ves svojega naroda sin, da lahko rečemo, njegova čustva so bila čustva njegovega naroda. Vse njegovo hrepenenje, vse trpljenje, žalost in radost, upi in strah, ves njegov optimizem in njegova vera, vse je obenem duševnost njegovega naroda.

Skratka: Vse njegovo življensko naziranje je refleks naziranja, kakor ga najdemo v slovenskem narodu. Torej je ta Cankarjev problem zajedno problem življenskega naziranja, kakor je v našem narodu. Če pa vsa Cankarjeva umetnost diha narodovo mišljenje oziroma čustvovanje, ne samo v melodiji njegove dikcije, temveč tudi v vsej psihološki

vsebinski, tedaj tvorijo tudi vsa vprašanja o življenju, o njegovem pomenu, o smrti i. dr. ravnotako kakor v narodovi duši bolj neki kompleks čustvenih izražajev nego jasno analiziran sistem kaknega svetovnega nazora. To bi se strinjalo tudi z dejstvom, da je bil Cankar s čistega umstvenega stališča zelo skeptičen v svojih filozofskih nazorih.

Cankar je kakor vsak genij nekakšna potencirana personifikacija najglobljih in najiskrenejših stremljenj in hrepenenj svojega naroda, neka proroška osebnost, ki gleda na narod in na ves svet in posebno v njegovo bodočnost, kakor mu to velevaljo potencirane energije njegove individualnosti, ki pa črpa svoje bogastvo baš v najglobljih studencih narodove duše. Tako zelo je bil Cankar ukoreninjen v svojem narodu.

Duševni velikani si dostikrat sploh ne zastavljajo oziroma ne rešujejo takih vprašanj tako, da bi hoteli vedeti znanstveno definicijo n. pr. o duši, o njenem bistvu, o njeni posmrtni eksistenci itd. Vse to je zanje že veliko bolj stvar čustva, ki se naj rešuje ali pa je že rešena a priori v sestavi njihove psihične notranjosti. Življenska filozofija je itak v veliki meri tudi zadeva čustev. Pri liričnih naturah, kakršna je bil tudi Cankar, je prav naravno supponirati, da je bil po svoji filozofiji dualist, torej človek je

po svojih čustvih, skratka po svoji psihi — veroval v dušo, kakor v telo; in kot umetnik, ki v svojem zadnjem bistvu hrepeni po lepoti, ki je transcendentalna ideja abstraktnosti, je bil čisto jasno transcendenten idealist, pa naj si bi drugače kot skeptična natura tudi dvomil o eksistenci posmrtnega oziroma abstraktnega življenja idej. On je v prvi vrsti umetnik, umetniku so čustva več kot razum, umetnik ima vedno transcendentno mentaliteto.

Ta čustvena transcendentalnost je tudi zelo značilno svojstvo slovenskega naroda, ki je po vseh svojih duševnih kvalitetah globoko veren.

Vse to pa priča, da je naš narod globoko čustven, da mu je ideal, kakor jih stavi religija, po svojih visokih vzorih ljubezni do bližnjega, to je socialne pravičnosti, nekaj svetega, a vendar dosegljivega. In ker je bil Cankar kot mentor svojega naroda, s katerim je sam živel v najtežjih časih njegovega narodnega in tudi socialnega trpljenja, prepričan, da pride vstajenje in z njim odrešenje, zato ga je vedno tudi v momentih najhujše žalosti nad sedanostjo navdajal velik optimizem za bodočnost.

Če pa je Cankar veroval v bodočnost svojega naroda, je moral tudi verovati v človeštvo oziroma v človeka.

In on je videl v človeku božansko bitje („v vas je kraljestvo božje“), v katerem se sicer včasih bori volja z močjo, ker volja dosti višje hrepeni kakor more moč človeška priti, a baš v visokem hrepenenju človeka je moral gledati njegovo božanstveno vrednost in garancijo v izboljšanje človeštva.

Gotovo je, da Cankar ni nikjer v potanki analizi podal kakega sistema, a tem jasneje je povedano v posameznem stavku, polnem čustvenih refleksov.

Tako n. pr. je bil Cankar tudi socialist bolj po čustvu kakor iz špekulativne analize. Zato kot tak v bistvu tudi ni pripadal nobeni stranki, pa makar, da je celo nastopil kot kandidat soc. dem. stranke. Umetnik je pač vedno v prvi vrsti le umetnik.

Njegov praktični življenski nazor je bil, kakor smo že omenili, pozitiven, optimističen, a njegov umetniški ideal in credo je bil posmrten, kakor je končno posmrten tudi najboljši transcendentni ideal našega naroda v posmrtnosti nebes.

Kot umetnik, ki je v najzadnjem bistvu hrepenel le po lepoti, po tej platonsko-abstraktni ideji, je Cankar to najlepše izrazil v „Njeni podobi“ (Moje življenje str. 96), ko govori o svoji umrli materi. Tam pravi: V mojem srcu je materina podoba — lepota in blagost, kakor je nikoli in nikjer nisem videl, in ki jo bodo živo ugledale šele moje umirajoče oči.

Prof. Ivan Fava

NEKAJ NJEGOVEGA

„Fant je videl rožo čudotvorno,
v sanjah jo je videl daljnožarko —
vzdramil se je in je šel na pot.“

Naša pot gre spet navznoter.

Če so se doslej naše oči opajale le nad slikovitostjo narave, če so ušesa prisluškovala šumenju potočkov, rek, viharjev, če smo ljubili sprehode po grajskih parkih,

med travniki in polji — — smo sedaj obstali, položili roko na čelo in se zamislili: vse smo videli, vse smo slišali, vse prehodili . . . in vendar nam še ni dovolj, še nismo potolaženi, pomirjeni, utešeni, temveč nasprotno, še bolj so nam žejne oči, ušesa, roke in noge. Toda zunanost nam ne more več dati ničesar in mi stojimo z roko na čelu in mislimo, govorimo, tožimo, jokamo, kričimo, tulimo . . .

Kot obupni si trgamo raz telo vsa božanska oblačila, plašče, halje, suknje in pajčolane, ki so nam jih stkala stoletja, mečemo jih na tla, teptajoč jih, te doslužene, preperete idole, ki leže zdaj pod nami kot razvaline: razvaline predvojne Evrope.

O! Leta 1914—1918, so ostavila za spomin velikega invalida — racionalistično-materijalistično Evropo in zdaj nas je strah, ko vidimo umirati tega invalida, svojega nekdanjega velikega učitelja (bodisi v obleki Comtea, Zole, Gautierja . . .), okrog katerega plešejo, molijo, se krohotajo, tulijo, premišljujejo . . .

O! Veliki evropski invalid umira in 99% Evrope prešinja groza: „Kam sedaj, ko ne bo več velikega učitelja?!”

Toda 1% pa ve, vsaj sluti: kam sedaj. Ta 1% tvorijo vsi oni izobčenci in izgnanci, ki jih sedanja družba zmerja s potepuhi, sanjači, norci, lenuhi, postopači, bodoča pa jim postavlja spomenike. To so oni skrivnostni potniki, ki vidijo lepoto le v romanju na one svete vrhove, ki se dotikajo zvezd, to so oni večno živi studenci, ki bi brez njih človeška družba poginila v mlaki in blatu svoje lastne duševne gnilobe, to so oni berači z belo krizantemo, ki njih besede žvižgajo ko bič po hrbtu zaspancev v duhu, njim sorodne pa božajo ko zvoki harf, če

so jih vzbudili vetri iz daljnih dežel. In eden teh je tudi naš Ivan Cankar.

Tudi njegova beseda je morala sprva padati kakor bič in kakor meč, da bi prebudila dremajoče in razsekala plotove meščanske zakrknjenosti. Vsa njegova prva dela v tej smeri (višek „Krpanova kobila“) so podiranje, seveda v pozitivnem smislu. Cankar je bil prezdrav in prebojevit duh, da bi šel mimo vseh ogabnosti življenja kot mesečnik ali pa kot čist lirik, zapreden v mreže lastnih snovanj (Gregorčič), temveč je začel boj, pri tem pa je v njem vedno nadvladoval poet, da ni zapadel v tendenčnost (Aškerc) in je na svojem strindbergovskem križevem potu napravil velik kolobar — povrat v one kristalne ravnine, ki jih je slutil že kot otrok. „Podobe iz sanj“ so zaključenje tega življenskega kolobarja in pomenijo začetek nove faze v razvoju naše literature: intenzivno hojo v notranjost. In na to pot je Cankar pokazal naravnost zapovedujoče: „Če te vabi luč iz brezdanje globočine, se moraš spustiti vanjo brez obotavljanja in brez bojazni, da prineseš ljudem to luč. — Ne molči, da ne boš tožil gluhim grobovom, klical iz dna, ko bo veter razpihal tvoje besede v gozd in polje! . . .“ (Podobe iz sanj, stran 11, 12) Takega človeka nam je treba in Cankar je bil predhodnik onega,

ki pride, onega še bodočega „Tebe“, ki boš v svoji odkritosrčnosti „razodel tolike strahote, da bodo ljudje najprej tebe kamenjali, nato pa drug drugega. In če bo kateri ostal, bo od prevelike radosti skoprnel ob nezaslišanih lepotah, ki si mu bil jih razodel.“ (Moje življenje stran 67).

Nam je šele Cankar povedal, kako sveto nalogo ima umetnost — kriki osvobojajočega se duha, — rešil jo je iz suženjske službe dvorskega norca in govornika pri raznih rodoljubnih in narodnih prireditvah, slekel ji je tudi mesečinski pajčolan trubadurskih lirikov, kot tudi razumsko suknjo umujočih znanstvenikov in ji odkazal naj-

višje mesto, ki ga ima, namreč: posredovalka je med človeštvom in Bogom.

„Zdi se mi, da bi bilo koristno, če bi vsak človek očitno povedal o svojem pravem življenju vse, kar more. Nikakor ne zato, da bi se razkazoval po vlačugarsko, tudi zato ne, da bi pisal povesti ljudem v pouk in zabavo, temveč edinole, da se razgleda sam po prostranih poljanah svoje duše, da sega sunkoma in trepetoma v prepad svojega bitja, da išče dna.“ (Moje življenje, str. 68.)

Da išče dna! Da!

In to je naloga nas vseh, ki smo postavljeni v najrazdivjanejši kaos sedanje Sodome in Gomore.

MIRAN JARC

NJEGOVO ROMANJE

Ko se je narodil Lenart, je bil »tako čudno maloživ, da vso tisto noč še zacvilil ni...« In kakor je bil mlad in šibek, je odšel. Odšel je na pot, ki so jo že ob rojstvu ugledale njegove oči, polne solz in bridkosti...

Potrkal je na velika, skrivna mestna vrata in odprla so se mu, njemu, izvoljencu, skrivnostnemu svečeniku. Ko je prestopil sveti prag, in so se vrata za njim zaprla, se

je skoro prestrašil te čudne cerkve. Tako velike in vseokrog razmahnjene, da ni videl ne oltarja in ne svetih podob, niti Nje in križanega ni opazil, in tudi ne onih zaprašenihi klopi, ki jih je videl v Záplazu in so se mu zdele kakor sključeni okostnjaki. Pokleknil je, sklonil glavo, da bi bil pomolil. Tisti hip pa je zagledal pod seboj ogromno, temno odprtino... Sklonil se je niže, da bi se bile oči privadile teme in izpregledale. In takoj so se oči privadile teme, tako natanko so razločile

vse kot da bi bile rojene zanjo. Globoko pod njim je bilo zmetano vse polno črnkastih lobanj, škripaje so se mešale druga med drugo. Kakor bi bile rojile čebele. Zadrhtel je po vsem nebogljenem telesu, zatisnil oči, da bi bila izginila težka podoba. A ni izginila, še strašnejša je bila podoba. Sunkoma so se dvignile vse lobanje kakor da jih je podplavil mogočen val in ko jih je zagledal čisto od blizu, je spoznal v teh začrnelih kosteh globoke oči. Tako čudne so bile te oči, da je spoznal v njih vso betežno od črvov razjedeno truplo in tako proseče so bile te oči, da je videl v njih kelih načrpan do vrha s črnimi solzami. Tedaj je zatisnil oči še močnejše, da bi ne bilo izkrvavelo njegovo mlado srce. Tu je videl še več: razjedena trupla so zadobila še roke, ki so se vile vijugasto proti njemu kakor strupene kače. Na vsaki roki je bila zapisana prošnja, ubita in potlačena, ki pa je zdajci zaživela, se vzpela kakor plamen, ki ga je razpihal veter visoko do neba. In bolj in bolj so se dvigale te goreče prošnje, že je bil on sam veliki plamen, iz katerega se je utrinjalo na tisoče in tisoče isker... In videl je Lenart, kako se je bliškoma razširil plamen, obliznil vso globino, da so zaplamteli grobovi, da je zagorela vsa zemlja...

Tedaj pa se je dvignila v njegovem srcu vsa mlada, vroča kri, vzvalovila do oči... skozi zaprte trepalnice so se vsipale rdeče jagode na veliki plamen in se pomešale z njim... Takrat je izpregledal Lenart s svojo dušo in bil je posvečen za Svečenika....

Ko je vstal in odprl oči, je spoznal sveti hram, ki se mu je zdel na prvi pogled tako čuden. Natanko je videl sedaj to svetišče: nedogledno pot, kraj poti so stale prižnice in čakale svečenika, da bi bil razodel svetu Evangelij. Tedaj je Lenart še enkrat zatisnil oči, objel ga je vsega plamen, se oklenil njegovega srca. In njegovo usmiljeno in močno srce je stisnilo Lenartu v roko romarsko palico, močno, z žebli okovano... Ko je Lenart drugič odprl oči, je že romal...

Popotnik, romar, svečenik! Težka je bila ta pot, krvavo to romanje! Pa da bi bil to preje vedel, kaj zato... saj ti je bilo vse srce tako polno dobrote, da je moralo na pot, da je moralo na prižnico, med ljudi... In tako čudovito močno je bilo tvoje srce, da nisi omagal niti tedaj, ko so ti nametali kamenja na pot in tudi tedaj, ko so ti izbili romarsko palico iz rok, se ni oplašilo tvoje srce, ni omagalo, ampak vzelo je nase še križ... in takrat so se prestrašili.... Ni pa jih bilo strah križa, ker lepih zgodb niso nikoli poznali, toda bali so se tvoje moči, ki se je vlila ka-

kor huda ura na zemljo, da bi bila izmila in izprala ogabne jarke, napolnjene z gnojnico, ki so jo navlekli hlapci za farizeje, kadar so poslednji pozvali narod, da se z njim pomenijo in ga blagoslovijo s smrdečim mazilom...

Romar, svečenik! Naprtil si si težko culo, v katero si zavil od prošelj razjedene lobanje, ki so te bile prosile pomoči in pravice. Šel si s težko butaro, da Ti je bil ves upognjen hrbet, šel si, da bi bil našel resnico in pravico. Od prižnice do prižnice si romal, povedal lepo zgodbo, povedal bridko zgodbo, ki si ji videl v očeh onih lobanj, ki si jo začutil v sebi, ko te je objel mogočni plamen. Ko si jim izgovoril in razložil zgodbo, so se Ti zasmejali, zalučili ostro kamenje pod noge, da si padel na kolena ter bridko zavzdihnil:

»Očenaš, kateri si v nebesih... tvoje pravice iščem, ki si jo poslal na svet! Kar si rekel, ne boš oporekel; kar si napisal, ne boš izbrisal! Ne v ljudi ne zaupam, ne v svojo pravico ne zaupam, v tvoje pismo zaupam. Očenaš, kateri si v nebesih... neskončno si usmiljen, daj beraču vbogajme; neskončno si pravičen, daj delavcu plačilo! Oblagodari hlapca, ki je pravice lačen in žejen, nasiti ga in napoji! Samo ukaži, pa bo živa tvoja beseda in bo napolnila vsa srca, da bodo spoznala pravico!... Očenaš, kateri si v nebesih... ne izkušaj jih predolgo, dotakni se s

prstom njih oči, da bodo čudežno izpregledale; in tudi svojega hlapca ne izkušaj predolgo, ker je že star in nadložen; in potolaži ga, ker je potr in slab od bridkosti! Očenaš, kateri si v nebesih...«

Ko si domolil, si se napotil s podvojenim upanjem in s potrojeno ljubeznijo na daljno pot. Pri vsaki prižnici si se ustavil, tudi tam, kjer se je zbralo sila malo poslušalcev. Nisi se zmenil zato, ampak si povedal, kakor je bilo zapisano v Tvojem upanju, kakor je bilo v Tvojem srcu. In za to nisi odložil tega križa, ampak si prispel z njim do konca. — Romar, doromal si. In ko si bil na vrhu, si zasadil vanj svoj križ, oklenil si se ga kot otrok matere ter se ozrl na prehojeno, doromano pot. Mesto prižnic si zapazil nedogledno znamenj in vzdihnil si v veselem spoznanju. Pripravil si se, da bi bil odložil težko culo, pa glej: ni bilo več lobanj, same rože so bile, tako čudovite in sočne, kakor bi bile klile tisočletja v Materi zemlji. Ko si se sklonil, da bi bil pomolil zahvalno molitev, se Ti je nasmehnilo Življenje, pozdravila Te je Mladost, objela Ljubezen...

Kadar hodim med grobovi, tedaj se spominam na te, Romar. In ko vidim rože na njih mi odleže... Toliko življenja, toliko mladosti in ljubezni sanja in klije pod nami za nas.

JOŠKO KOVIČ

UMETNIKOVA TRILOGIJA

On je pisal pesmi v verzih in jih piše v prozi in jih piše že od nekdaj s svojim življenjem. Njegovo življenje je zbirka pesmi.

Alojz Kraigher: Umetnikova trilogija

O priliki proslave tretje obletnice Cankarjeve smrti je izšlo v tisku marsikaj zanimivega, dobrega in slabega. Marsikdo je čutil potrebo, da napiše kaj o Cankarju, nekateri so to potrebo v sebi zatrli — razlogi so skriti in očiti — nekateri so pa pisali. Kar je napisal Kraigher, je vredno ne le dramatika, ki je napisal „Školjko“ — temveč človeka-umetnika Kraigherja.

On je prikazal umetnika Cankarja. Z umetnikom Cankarjem je pa Cankar — človek v nerazdružljivi zvezi. To je Kraigher prav krepko povedal. Zato se je poslužil dramatične oblike, da najbolj živo predoči v nastopajočem Cankarju to enoto.

Če ima delo to hibo — ali bolje rečeno, nesrečo — da ljudje, ki v njem nastopajo, še hodijo po Ljubljani ali drugod čeravno po svoji tradiciji že zdavnaj spadajo v nebeško predvežo, kar jim kot ljudem — bog me varuj — niti iz najbolj skritega kotička svojega srca ne želim! Tega Kraigherju ne smemo očitati, kajti kdo bi zamogel pisati o Cankarju,

ne da bi še živeče vmes vpletel. Če naredimo bilanco in primerjamo s to „nerodnostjo“ kopo dragocenosti, ki so prišle v svet, posebno zanimive za tiste, ki Cankarja niso poznali osebno in ki jim je marsikaj v Cankarjevih knjigah ravno vsled nepoznanja razmer, v katerih je živel, težko umljivo, moramo biti veseli.

„Umetnikova trilogija“ je kot taka razdeljena na tri dele. Pravzaprav bi se bilo moralo razdeliti delo na dva dela. Kajti prvi dve enodejanki sta med seboj v organski zvezi. Kot temelj imata eno in isto idejo. Tretja pa je satira in povsem različna v svojem značaju od prvih dveh.

* * *

Prvi dve enodejanki „Umetnik v tujini“ in „Umetnik v domovini“, predstavljata kritična momenta v Cankarjevem življenju, ko je šlo za večno izgubo njegove telesne in duševne svobode.

Naj bo kar hoče, pri Cankarju pač vsakomur tako silno ugaja, da je do konca obvaroval svojo življensko neodvisnost in neoskrunjeno svojo nmetniško svobodo. Bil je ptica pod nebom, ki po svoji volji razpolaga čez svoj čas, brez skrbi za urad ali kaj vem za kakšno službo, njegove misli so krožile okrog Jacinte, muze njegove, in

ni se udal nobeni ženski več ko do roba svoje svobode. Brez zakonskih spon je živel in vsvarjal v polni svobodi.

Kako bi se mogel obleči Cankar v frak, obuti si lakaste čevlje, da preskrbi „ekstenco sebi in svoji družini“, — kako bi mogel zamenjati svojo razmršeno, s solncem in dežjem čudovito prepreženo svobodo za jarem, od katerega nihče nima nobene koristi — nasprotno — ki nalaga le nepotrebna bremena?

Jaz si takega Cankarja, ki pride točno ob četrtna tri popoldne iz urada, ki poljubi svojo ženko na lice — ali ne — in sede h kosilu, prelista edini naročeni dnevnik, ki po obedu nekoliko poleže, se ob gotovi uri napoti v kavarno itd. itd., pri najboljši volji ne morem predstavljati. On sam si tega tudi ni mogel predstavljati. In tako je bilo prav.

Dvakrat pa ga je malone premamilo. Prvič se je to zgodilo na Dunaju, kjer se je pečal z dekletom, čigar mater je že imel za ljubico — mimogrede — in v čigar sestro, ki je bila pa čisto njemu podobna (na las ogledalo lastne duše), se je bil skoro preveč zagledal. In poročiti se je hotel s tistim dekletom. Najbrž je pa ta poslednja trditev napačna; glasiti bi se morala: ona se je hotela poročiti z njim. Iz Kraigherjeve eno-dejanke je prav lahko spoznati to potezo.

(V Kraigherjevi knjigi je mnogo bridke resnice, napisana je skozinsko z čudovito odkritosrčnostjo, za današnje čase naravnost prečudovito!) Takrat ni šlo le za njegovo telesno svobodo, ne le za zakonski jarem. Šlo je za mnogo več — za vse njegovo nadaljno delovanje. Premamilo bi ga bilo, da bi se še popolnoma vdal tujini. Toda k sreči se v njem odpro zaprti potočki, zagradi ga njegovo pravo, kremenito čustvo, katero ga naposled s pomočjo čednega dekleta in prijateljev privede nazaj v domovino.

Ta zgodbica, malo tragikomična skoro, je zelo lepo napisana. Spomin na umetnika Človeka Cankarja je že s tem sijajno posvečen. Toda druga zgodba, ki se godi na Rožniku, je v čustvu vsa drugačna. V njej je čustvo vse spremenjeno; razposajenost mladeniča, ki kupi svoji nevesti poročno obleko, a še isti dan odpotuje, ne da bi ostavil upanje za povratek za seboj, to čustvo je polagoma spričo večjega in večjega spoznanja izginilo in začeli sta ga obdajati grenkoba in bridka resignacija. Naj bo kar hoče, vseeno mu je. Po težki poti do „Podob iz sanj“ se je bil tako utrudil, da ga ni bilo strah niti zakonskega jarma. Njegove oči gledajo vse nekaj drugega: njegova duša čaka, da se prebudi iz sanj, da se umiri, da ga smrt povabi k sebi v goste. Nič kaj

nadolgo se ne meni s Heleno, poslednjo svojo ljubico, s težko ironijo ji vrača ljubezen. Tudi tukaj pušča za seboj žensko, od katere se je z muko odtrgal „v očeh že vizijo smrti, da sledi drugi, ki je nikoli ne bo imel za ženo. Nikoli se ne bo vrnil — od otrok se poslavlja, nikoli več ne bo ž njima „hluske tlesel“. On ima važnejšega opravila: umirat grè. Ne na svatbo, ne k poroki, ne ljubici v objem, — umirat gre. Niti drugič ga ne zmami, niti pred smrtjo si ne pusti vzeti svobode . . .

Tako je počastil Kraigher s tema dvema enodejankama spomin na Ivana Cankarja na povsem originalen, s tretjo enodejanko za današnje razmere na naravnost predrzen način. Kajti „le prestopi se nerodno na cesti, pa stopiš idealu na kurje oko“, je sam Cankar svojčas pisal in to velja danes in bo veljalo — sam bog vedi do kedaj.

* * *

Tragediji je privesil veseloigro, kot je pri kinematografskih predstavah v navadi in kot je bilo to svojčas pri gledališčih. To staro navado je Kraigher v svoji „Umetnikovi trilogiji“ na krasen način oživil.

Svojega junaka Cankarja (Janez Umetnik) spremlja v predvežo paradiža in celo do paradiža samega. Šele kjer se začenja nebeško veselje, neha Kraigherjeva knjiga o

prerekanju o Cankarju. Kajti vse, kar je bilo do sedaj pisanega o Cankarju — v to štejem tudi „Umetnikovo trilogijo“ — je bilo zgolj prerekanje zanj ali proti njemu.

V paradižu sreča Cankar svoje nekdanje smrtne sovražnike in preganjače. Bog se usmili! Zdaj silijo vsi v nebesa; komu bo zdaj podeljena večna slava? Jacinta, grešnica in ciganka je ž njim. In skleneta drug drugemu pomagati v sveti raj. Janez Mogočnik, Janez Antriga in Janez Sladkost — biriči Janeza Umetnika — Ivana Cankarja se tudi pripravljajo na sprejem v nebeško kraljestvo. Tedaj pride sodba. Peter in Bog sam razsodita tako-le: Janez Umetnik in Jacinta, družica mu, sta vredna nebeškega kraljestva in tadva podasta še Janezu Mogočniku roko, da gredo v treh skozi nebeške duri. Kdor ostane, ostane za pekel. In tako je Umetnikova mati izprosila zveličanje svojega sina. Bogve zamotana je ta zgodba, toda kdor je našel en konec niti, temu je prav lahko najti še drugega. Glavno pa je, da je naš Janez Umetnik s svojo muzo Jacinto zaslužil nebeško veselje, kjer je poplačan za vse, kar je moral na tem svetu pretrpeti in da mu je dano uživati tudi v nebesih edino svojo ljubico, kateri je bil od vsega početka zvest in veren — svojo muzo Jacinto — umetnost.

SILVESTER ŠKERL

MOLIÈRE

(K tristoletnici).

V enaindvajsetem letu svoje starosti je vrgel jurist in filozof Jean Baptiste Poquelin proti volji svojcev vso svojo bodočo karijero v koš in položil svoje življenje na žrtvenik umetniškega poklica: pridružil se je gledališki družbi, stopil v poklic, ki je bil po pojmovanju tedanje dobe sramoten!

Za mladega, naobraženega idealista je bila ta odločitev naravna posledica njegove notranje sile in utisov tedanje dobe.

Svoje za izrazom boreče se duše ni mogel utesniti v tedaj sakrosantne dogme filozofije in vpravne norme brezdušne justice empirskega absolutizma. Stopiti je moral na kraj, odkoder je mogel izliti iz sebe ustvarjajoči tok svoje umetniške sile v upor proti ničevosti tedanje družbe, brez koncesij tedaj tako suvereno gospodujoči etiki in formi, brez ozira na zahteve takratnega življenskega načina. Ta kraj je bila pozornica teatra, ki zaničevan od lasuljastih, pentljastih in parfimiranih mehkužnih sodobnikov ni bil pod kontrolo konvencionalnosti in laži.

Kajti ravno to je bilo, kar je v mladem Poquelinu izzivalo v odpor. Hinavstvo, laž, domišljavost, šarlatanstvo, gizdalinstvo, pobožnjastvo, slaba vzgoja, sebičnost in za-

vidljivost. Vse to je prižgalo plamenico Poquelinovega idealizma, v koji je v močnem žaru, v mukah in trpljenju zgorelo njegovo življenje. Sprejel je gledališko ime Molière in postal nesmrten v smislu pojmovanja našega planeta.

Molière je bil igravec in dramski pesnik, ter se je rodil 15. januarja leta 1622 v Parizu. Nad 12 let je trpel bedno življenje potujočih komedijantov in se končno pod naklonjenostjo Ludvika XIV. stalno naselil v Parizu. A tudi tu ni našel miru. Doma lepa, mlada in zato postarnemu Molièru seveda nezvesta žena, zunaj sovraštvo igralcev in pesnikov, ki so ga zavidali radi njegove rastoče slave in končno najpodlejši napadi publike, ki je v njegovih dramah, bodisi v najbolj razposajeni burki ali v zvišeni komediji videla samo sebe, svojo smešnost, svoje napake in strasti. Vkljub vsemu temu pa se je njegovo umetniško vstvarjanje dvigalo vedno višje, dokler ga ni 16. februarja 1673 med predstavo Namišljenega gornika prijel prsni krč; še je do konca igral glavno vlogo bolnika, kratko po predstavi pa je izdihnil. Ljutemu sovražniku hinavskega pobožjašstva (Le Tartuffe) niso dovolili svetih sakramentov, največji komični pesnik Francoske je bil pokopan po noči brez soremstva in časti.

V prozi in verzih (aleksandrincih) je spisal celo vrsto del. Les femes savantes, Le Tartuffe, Le malade imaginaire, Le Bourgeois Gentilhomme, George Dandin, Le Misanthrope, itd. „Skopuh“ (L' Avare) slika sebično skopuštvu Harpogona, starega odurnega škrteža; ta beseda sama že znači starega skopuha. Zgrajena po vseh strogih pravilih sedanjega dramskega pesništva in principov enotnosti kraja, časa in dejanja, pesnik s čudovito spretnostjo niza prizor za prizorom, ki mojstersko odkrivajo skopuhov

značaj, dokler se koncem četrtega dejanja ne dvignejo v višek v Harpagonovem obupu radi ukradene skrinje. V petem dejanju pa sledi tribut občinstvu — romantičen deus ex machina.

Svet se izza Molièrjeve dobe ni spremenil in kot pred tristo leti šiba tudi danes čez naša življenja usoda laži, jadne domšljivosti, hinavskega pobožnjaštva, nadvlade materije in neintelligence. Zato so njegove umetnine še danes aktualne.

DR. MAKSO ŠNUDERL

B E L E Ź K E

Gabryela Zapolska, znamenita poljska pisateljica, katere „Morala gospe Dulske“ je dosegla tudi na slovenskih odrih mnogo uspeha, je umrla. Kljub neznatni umetniški vrednosti njenih del si je priborila priznanje vseh svetovnih odrov s čudovito tehniko, s katero je gradila svoja dela.

Molièrjeva tristoletnica rojstva. Dne 15. januarja praznujemo tristoletnico Molièrjevega rojstva. Pariška „Comédie française“ proslavi to obletnico s tem, da vprizori ciklično vsa njegova dela. — Naše gledališče vprizori koncem januarja

ali začetkom februarja Molièrjevega „Skopuha“ v proslavo tristoletnice.

Cankarjeve proslave. Ob tretji obletnici Cankarjeve smrti je priredila delavska kulturna zveza „Svoboda“ po vseh večjih krajih Slovenije Cankarjeve proslave s predavanji in recitacijami. — „Ljubljanski zvon“ je izdal „Cankarjev zbornik“. — Dr. Alojz Kraigher je proslavil Cankarjev spomin z izdanjem „Umetnikove trilogije“, treh enodejank, v katerih nastopa Cankar kot umetnik in človek. — Družinski list „Kres“ je posvetil Cankarju posebno številko. — „Dom in Svet“ je že lansko leto izdal posebno Cankarjevo številko.

SPORED OD 1. DO 15. JANUARJA.

Nedelja, 1. januarja	popoldne ob 15. uri	Vzgojitelj Lanovec	Ljudska
" 1.	" zvečer	Poljska kri	Izven
Torek 3.	"	Za narodov blagov	A
Četrtek, 5.	"	Vzgojitelj Lanovec	B
Petek, 6.	"	Poljska kri.	Izven
Sobota, 7.	"	Svet C	
Nedelja, 8.	" popoldne ob 15. uri	Poljska kri	Izven
	Zvečer:	Za narodov blagor.	Delavska
Torek, 10. januarja		Gozd A	
Sreda, 11.	"	Hlapec Jernej.	Izven
		Cankarjeva proslava	
Četrtek, 12.	"	Svet B	
Petek, 13.	"	Ptičar.	Izven
Sobota, 14.	"	Gozd C	
Nedelja, 15.	" popoldne ob 15. uri	Oče ljudska.	Zvečer Ptičar
		Izven	

CENE PROSTOROM.

Prostor	Drama	Opera
Srednja loža	K 140.—	K 160.—
Loža v ospredju	" 100.—	" 120.—
Parter I., II., III.	" 30.—	" 40.—
" IV., V., VI.	" 24.—	" 30.—
" VII., VIII., IX.	" 20.—	" 25.—
Balkon I.	" 30.—	" 40.—
" II., III.	" 24.—	" 30.—
" IV., V., VI.	" 18.—	" 24.—
Galerija v sredi I.	" 14.—	" 16.—

Galerija v ospredju I.	K 12.—	K 14.—
" v sredi II.	" 12.—	" 14.—
Parterno stojišče	" 8.—	" 10.—
Dijaško stojišče	" 5.—	" 6.—
Galerijsko stojišče	" 5.—	" 8.—

VZGOJITELJ LANOVEC

Komedija v treh dejanjih. — Spisal Otto Ernst. —

Režira: Skrbinšek.

OSEBE:

Jurij Pavel Lanovec, nadučitelj in voditelj na deški ljudski šoli	Bratina
Ivan Kremenjak	Skrbinšek
Frančišek Dobrovoljni	Rožanski
Vencelj Pajk	Kovič
Anton Hojkar	Štamcar
Tomaž Polič	Košuta
Jakob Vilar	Janko
Ana Osa	Dragutinovičeva
Jelica Zlatničeva	Šetinska
Tomaž Lušterk, šolski sluga pri Lanovcu	Rasberger
Peter Zajc, šolski sluga sosednje deške šole	Furijan
Jožef Debevec, okr. šolski nadzr.	Velušček
Dr. Alfonz Sršen, dež. šolski nadzr.	Mikulič
Zofija Suhadolnikova, meščanka	uštarjeva
Boris, njen sinček	* * *
Blaž Drobtina, meščan	Kos
Marija Svetlinova, meščanka	Petkova

Alojzij, njen sinček } učenca Kremenjakova * * *
 Mihec Dolžan } * * *
 Karel Petek, učenec Dobrovoljnega * * *
 Dejanje se vrši v manjšem mestu v polpreteklem
 času. Med posameznimi dejanji poteče približno
 štirinajst dni.

POLJSKA KRI

Opereta v 3 slikah. Tekst od Leona Steina. Vglasbil
 O. Nedbal. Poslovenil V. H. Zalar. Režira: Povhé.

OSEBE:

Jan Zarembo, graščak na ruskem
 Poljskem Povhé
 Helena, njegova hči Mezgečeva
 Grof Boleslav Baranjski Šimenc
 Bronio pl. Popiel Janko
 Vanda Kvasinjskaja, plesalka varšavske
 opere Savinova
 Jadviga Pavlova, njena mati Petkova
 Pl. Mirski Rasberger
 Pl. Gorski } plemiči, prijatelji . Grom
 Pl. Volenjski } grofa Baranjskega . Košuta
 Pl. Senovič } . Rožanski
 Gospa pl. Drigulska Rumpelova
 Kontesa Napolska Kogejeva
 Vlastek, v družbi pri Baranjskem Kos
 Plesni gostje, plemiči, kmetsko ljudstvo, dekle, godci
 rubežna komisija, lakaji.

ZA NARODOV BLAGOR

Komedija v štirih dejanjih. Spisal Ivan Cankar. Režira
 Skrbinšek

OSEBE:

Aleksij pl. Gornik Povhé
 Dr. Anton Grozd, dež. poslanec, obč.
 svetnik i. itd. Bratina

Katarina, njegova žena Šustarjeva
 Matilda, njegova nečakinja Šetinska
 Dr. Pavel Gruden, drž. poslanec, obč.
 svetnik i. dr. Grom
 Helena, njegova žena Bukšekova
 Jožef Mrmolja } občinska svetnika . Štamcar
 Klander } . Janko
 Mrmoljevka Dragutinovičeva
 Julijan Ščuka, žurnalista Skrbinšek
 Siratka, literat Rasberger
 Fran Kadivec, jurist, sorodn. Grozdov . Mikulič
 Profesor Kremžar Košuta
 Stebelec, poet Kos
 Slabo oblečen mlad človek Kocm.r
 Hišna pri Grudnovih Kogejeva
 Prvi občinski svetnik Furijan
 Drugi občinski svetnik Šuler
 Tretji občinski svetnik Korže

SVET

Komedija v štirih dejanjih. — Spisal Branislav Nušič.
 Poslovenil Cvetko Golar. — Režira: Povhé.

OSEBE:

Matija Porenta, uradnik v pokoju Povhé
 Ana, njegova žena Dragutinovičeva
 Nada Krajjeva
 Jelica Savinova
 Gašper Srebotnjak, uradnik v pokoju Rasberger
 Gospa Židanova Mezgečeva
 Gospa Jeranova Šustarjeva
 Stojan Kos
 Gospa Maria, njegova teta Štrausova
 Glasbeni učitelj Janko
 Katra Petkova
 Marjana Čepičeva
 Deklica Lubejeva
 Dva nosača * * *

GOZD

Drama v treh dejanjih. Spisal Petar Petrovič,
Režira Škerl.

Osebe:

Gozdar Šubelj
Logar, po domače „Medved“ Grom
Dana, njegova hči Mezgečeva
Marič, po domače „Zolja“ Skrbinšek
Jovica Tadič, gozdarski delavec Mikulič

Godi se: 1. dejanje v gozdni kolibi; 2. dejanje v Jovičevi hiši v vasi; 3. dejanje v gozdu. — Čas sedanjost.

HLAPEC JERNEJ IN NJEGOVA PRAVICA.

Devet slik. — Spisal Ivan Cankar. — Za oder priredil Milan Skrbinšek. Režira Skrbinšek.

OSEBE:

Hlapec Jernej Skrbinšek
Mladi Sitar Grom
Gostačev študent Škerl
Mladi sodnik Mikulič
Potepuh Kovič
Mlad človek Košuta
Jezični dohtar Rasberger
Župnik Bratina
Župan Povh
Župnik Bratina
Sitarica Šuštarjeva
Tašča Dragutinevičeva
Svak Janko
Sosed Šuler
Dekla Kraljeva
Pastir Smerdu
Vejačev Kos
Šalander Velušček
Ženska Vovkova

Bradat gospod Štamcar
Starikav plešec Rožanski
Ječar Sentočnik
Sodni sluga Furiijan
Stražnik Veit.
Dva bosonoga fanta, kodrolas otrok, ljudstvo, otroci.

PTIČAR.

Opereta v treh dejanjih. Tekst Westa in Helda. glasba Karl Zellerja. Režira Povhe. Dirigira Parma.

OSEBE

Kneginja Marija }
Baronesa Adelajda } dvorni dami Šuštarjeva
Baron Weps, knežji gozdar in lovec Petkova
Grof Stanislav, njegov nečak Rasberger
Adam, Ptičar s Tirolskega Šimenc
Kristina, poštarica Povh
Schneck, vaški župan Mezgečeva
Stüfle }
Würmchen } profesoija Grom
Dvorjani, Tirolci, Kmetje itd, Dejanje se vrši v začetku 18. stoletjav Pfalzi ob Reni. Janko
Štamcar

OČE

Tragedija v treh dejanjih. — Spisal A. Strindberg. Režira: Bratina.

OSEBE:

Ritmojster Bratina
Lavra, njegova žena Bukšekova
Berta, njuna hči Šetinska
Dr. Ostermark Mikulič
Pastor Kovič
Dojilja Šuštarjeva
Nöjd Janko
Ordonanca Kos
Dejanje se vrši na ritmojstrovem posestvu na deželi. Čas: sedanjost.

REPERTOAR JUGOSLOVENSKIH GLEDALIŠČ

NARODNO GLEDALIŠČE — SKOPLJE

Stanković: Koštana
 Veselinovič i Brzak: Djido
 Nušić: Običan čovjek
 Iz francoščine: Majčin blagoslov
 Zapolska: Morala gospodje Dulske
 Brana: Istra, tamo daleko . . .
 Da te slišam istorija!
 Petrović: Duše
 Bisson i Marce: Dupla punica
 Nušić: Svet
 Aleksaudrow i Starickin: Na poselu
 Sudermann: Čast
 Daudet i Bellot: Fromont i Russler
 Glišić: Dva cvancika
 Okrugić: Šokica
 Bisson: Pigalova ulica br. 115
 Brisbart i Nisse: Pariska sirotinja
 Mjasnicki: Kao pile u kućinama
 Caiavet i Flers: Ljubav bdi
 Popović: Djandrljiv muž
 Popović: Vološebni magarac
 Tot-Deskašev: Seoska lola
 Bisson: Gospodja X
 Ogrizović: Hasanaginica
 Pređić: Golgota

Freudenreich: Graničari
 Nušić: Narodni poslanik
 Bisson: Madame Mougoden

NARODNO GLEDALIŠČE — OSJEK DRAMA

Petrović: Rkać
 Nušić: Pod starost
 Gogolj: Ženitba
 Nušić: Pučina
 Ogrizović: Hasanaginica
 Kraigher: Školjka
 Bernstein: Tat
 Nušić: Knez Ivo od Semberije
 Molnár: Liliom
 Dostojevskij: Zločin in kazn
 Shakespeare: Sen kresne noči
 Louis Artus: Vrabac

OPERA

Bizet: Carmen
 Čajkovskij: Evgenije Onjegin
 Lisinski: Porin
 Smetana: Poljub
 Mascagni: Cavalleria rusticana
 Leoncavallo: Pagliacci
 Nedbal: Poljska kri
 Suppè: Boccaccio
 Schubert: Tri devojčice
 Nalevy: Židovka

Telefon št. 375

Brzojavni naslov: Spedbalkan

„BALKAN“ delniška družba za mednarodne transporte, centrala Ljubljana

Podružnice Maribor, v lastni hiši, Aleksandrova cesta 35, Beograd, Zagreb, Rakek, Trst, Wien

Velika skladišča zvezana s tirov Južne železnice; Aleksandrova cesta 70. Špedicija vseh vrst; Mednarodni prevozi, selitve s patentiranimi pohištenimi vozovi na vse strani. Vskladiščenje vsakovrstnega blaga. Zveze z vsemi največjimi tu- in inozemskimi tvrdkami. **Špedicijsko dostavno podjetje Južne železnice. Carinska agentura.** Carinske reklamacije. Zavarovanje transportov. Železniške reklamacije. **Predprodaja vozovnic za tu- in inozemstvo.** Zastopstvo „Srednjevropejskega potno-prometnega urada“ Berlin. Podružnica „Tourist office“ za Slovenijo. Informativna pisarna v potnih zadevah. Zavarovanje prtljage in potnikov.

INSERATE SPREJEMA

UPRAVA NARODNEGA

GLLEDALIŠČA V MARIBORU